

Чернишова Т. О.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Харківського національного університету Повітряних Сил

імені Івана Кожедуба

м. Харків, Україна

НАЦІОНАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК МЕНТАЛЬНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ

Провідне місце в системі державних пріоритетів посідає освіта, що її ми розглядаємо в контексті цієї розвідки як важливий чинник націє- та державотворення. Без перебільшення можна стверджувати, що створення налагодженої системи національно орієнтованої освіти стає запорукою виховання свідомого та патріотично налаштованого громадянина. Освіта є тим суспільним інститутом, який забезпечує тяглість історичного процесу, передає духовну спадщину попередніх поколінь та готує на цьому ґрунті носіїв національної свідомості, що сприятимуть «формуванню подальшого професійного навчання і здійснення здобутків на користь власної держави з урахуванням національних пріоритетів» [1, с. 66]. За словами Б. Грінченка, «...в нас справа освіти є разом і справою нашого національного відродження. Коли ми хочемо чогось досягти як національний організм, мусимо з усієї сили стати до освітньої роботи» [3, с. 26].

Цілком можливим є ствердження, що українізація освіти має стати першочерговим заходом влади щодо реконструкції національної ідентичності в деокупованому Криму та подібним до тих зусиль урядів української держави доби 1917–1921 років, які були спрямовані на утвердження «ідеї державності української мови в системі національних духовних цінностей» [4, с. 7]. Вважаємо, що подібна аналогія є прийнятною, оскільки «заведення рідної мови по всіх школах од нижчих до вищих» [6, с. 399] відбуватиметься в деокупованому Криму в умовах русифікації всіх галузей суспільного життя та маргіналізації системи україномовної освіти. Ще до окупації Криму 2014 року «за сприяння» української влади мешканцям півострова було завдано «соціокультурної травми» [8]: за допомогою тоталітарної імперської мови, якій тут надано статус регіональної, сконструйовано потрібну майбутньому агресорові соціальну реальність та майже згорнуто процес формування української національної ідентичності. Як слушно в цьому контексті зазначає О. Газізова, «через недостатню

підтримку Україною української та кримськотатарської громад, які здатні були б протистояти сепаратистським загрозам, ідеологічна війна на теренах Криму була програна ще до 2014 р.» [2, с. 179].

Станом на 2024 рік у Автономній Республіці Крим відсутні українські школи, українську мову як предмет навчання не запропоновано навіть як факультатив, як це було в минулі роки окупації (приміром, у 2022/2023 навчальному році 197 дітей з 230 тисяч навчалися рідною мовою). У 2023 році з тимчасово окупованого Криму до українських закладів вищої освіти вступили лише 86 абітурієнтів (найвищий показник був у 2015-му році, коли з Криму до українських вишів вступили 943 дитини). Отже, можна констатувати, що українознавчий компонент в освіті на окупованому півострові вилучається, усі спроби нечисленних громадських об'єднань щодо популяризації української мови зводяться нанівець, російські наративи домінують у культурній, освітній та інформаційній сферах. У такий спосіб знищується українська ідентичність в Криму. За даними аналітичного огляду уповноваженого із захисту державної мови за 2021 рік, «громадяни, які мешкають на тимчасово окупованих територіях, не мають змоги вільно демонструвати українську національну ідентичність та сприяти збереженню і популяризації української мови» [7].

Отже, десятиліття окупації Криму сприяли вихованню того покоління, у якого повністю відсутня українська національна ідентичність. Зросла нова генерація нації, проте, на жаль, не української. Саме тому найнагальнішою та, на нашу думку, найважливішою повинна буде стати саме ментальна деокупація кримчан, зміна в когнітивних «налаштуваннях», що можливе лише за умов послідовної українізації освіти. Слід зауважити, що, за словами заступниці постійного представника Президента України у Криму О. Куришко, наразі в Україні триває розробка стратегії когнітивної деокупації Кримського півострова, що має забезпечити «ментальне повернення кримчан в український культурний та інформаційний простір» [5] та вирішити зокрема й питання освіти. Необхідно насамперед імплементувати положення українського законодавства в галузі освіти, створюючи таким чином надійний фундамент націєтворення, а також послідовно вирішувати не менш важливі питання стосовно залучення до закладів освіти педагогічних та науково-педагогічних працівників з материкової України та перепідготовку тих, хто працював за освітніми стандартами країни-агресора; повернення до Криму вищих навчальних закладів, яким довелося виїхати через окупацію півострова 2014 року; забезпечення освітнього процесу навчальною та методичною літературою українською мовою тощо. Слід зауважити в цьому контексті, що збереження Таврійським національним університетом імені В.І. Вернадського своєї самобутності в умовах реінтеграції українських вишів дозволить цьому навчальному закладові як флагману вищої освіти Криму успішно

виконувати завдання освітньої реінтеграції півострова, маючи для цього професіоналів та збережені традиції підготовки фахівців для українського суспільства.

Таким чином, вважаємо, що стратегія когнітивної деокупації Криму має ґрунтуватися насамперед на створенні національно орієнтованої освіти всіх рівнів, що дозволить послідовно реорганізувати культурний та ідеологічний простір і майже наново сформувати українську ідентичність мешканців півострова.

Список використаних джерел:

1. Атаманюк З. М. Національно орієнтована освіта в Україні. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 1. С. 64–70.

2. Газізова О. Українська мова та культура в Кримській області УРСР в 1950–1960-х роках: від розвитку до занепаду. *Українознавство*. 2021. № 4(81). С. 169–180.

3. Грінченко Б. Перед широким світом. Київ : З друку. С. А. Борисова, 1907. 320 с.

4. Данилевська О. М. Мова в революції та революція в мові: мовна політика Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР : монографія. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 176 с.

5. Мокрушин С., Спірідонов Р. Як повернути не лише Крим, а й кримчан? В Україні розробляють стратегію когнітивної деокупації Кримського півострова. URL: <https://ua.krymr.com/a/yak-povernuty-krym-i-krymchan-stratehia-kohnitivnoi-deokupatsii-pivostrova/32587377.html> (дата звернення: 05.03.2024).

6. Національні процеси в Україні: Історія і сучасність: Документи і матеріали: довідник : у 2-х ч. / упоряд.: І. О. Кресіна (кер.) та ін. Київ : Вища школа, 1997. Ч. I. 583 с.

7. Огляд щодо обмеження функціонування української мови на тимчасово окупованих територіях України. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoji-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini> (дата звернення: 05.03.2024).

8. Старинський М. В., Завальна Ж. Мовна політика СРСР як інструмент спричинення соціокультурної травми та її наслідки для сучасного українського суспільства. *Man and society in the dimensions of soci o-cultural transformation: scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 75–103.